

Hivatalosan is elindult a MOKKA, a Magyar Országos Közös Katalógus*

Ha patetikusan kezdeném mondókámat, akkor azt mondanám: a magyar könyvtárügy nagy ünnepe van ma. Ha száraz objektivitásra törekszem, akkor azt mondom: a magyar könyvtárügy nagy ünnepe van ma.

Az e beszédre felkérőim nem tudták, milyen veszélyekkel játszanak, amikor egy alapvetően bölcsész irányultságú valakit olyasmire kérnek, aminek címében a „története” kitétel is szerepel. Ez indíttatást adna arra, hogy ott kezdjem, kezdetben vala a sötétség. Visszatartva magam mégsem ott kezdem, hiszen a magyar könyvtárügyben túlságosan mély sötétség talán nem is volt, hanem ott, ahol már világosság van, a rendszerváltás kezdeteinél.

A hazai könyvtárak egy intézményrendszer részeként számos kihívással találták szembe magukat a kilencvenes évek elején. A kihívások egyike (bár e fogalmat akkoriban még alig használtuk) az információs vagy tudástársadalom kialakításához való hozzájárulás, illetve az ilyen társadalom igényeinek való megfelelés.

Talán nem szerénytelenség, ha azt mondom, a hazai könyvtárügy reakciója a kihívásokra azonnal jelentkezett, gyors volt és a megfelelő irányokat jelölte ki.

A kiindulás a könyvtári rendszer fejlesztési koncepciójának kimunkálása s a működéshez alapot jelentő új könyvtári törvény megalkotásának kezdeményezése volt. A választott módszer kiválóan bizonyult, s azóta is ez működik: a szakma hazai és számos esetben nemzetközi képviselőinek bevonása a stratégia kialakításába és a megvalósításba.

* Az Országos Széchényi Könyvtárban, március 4-én elhangzott előadás szövege

A kilencvenes évek elején-közepén a könyvtári fejlesztéseket tekintve két – egymást erősítő – nagy stratégiai projekt működött, az ún. „világbanki fejlesztési projekt” és az Országos Szakirodalmi Információs Rendszer projektje. Mindkettőnek az a sorsa, hogy úgy, olyan támogatással és olyan széles körben, ami e projektek célja volt – a közönyös szemlélő azt mondhatja – nem valósult meg egyik sem. A magyar könyvtárügy elmúlt tízéves fejlődését szakmai szemmel vizsgáló azt mondja: nagyon sok minden megvalósult, mert e két projekt kijelölte az irányokat, lehetett rájuk építeni, vagyis megvolt a mit és a hogyan. Ehhez lehetett támogatásokat rendelni, vagy adódó lehetőségekre meggyőzően pályázni.

Ha végiggondoljuk, akkor e stratégia eredménye a hazai tudományos és szakkönyvtárak, felsőoktatási könyvtárak lényegében teljes automatizációja, az integrált számítógépes rendszerek megvalósítása ezekben a könyvtárakban. Ennek eredménye az ország szinte minden könyvtárára kiterjedő telematikai fejlesztés. Ennek az eredménye az egyre népszerűbb ODR, az Országos Dokumentumellátási Rendszer. Ennek az eredménye az elektronikusan is elérhető könyvtári tartalmak ugrásszerű növekedése, ennek az eredménye pl. a Neumann-ház. S természetesen ennek az eredménye a MOKKA is.

A nem könyvtáros számára is egyértelmű, s különösen az internet napi használója számára rossz tapasztalatai nyomán evidens, hogy az információt, az azt tartalmazó dokumentumot könnyen és gyorsan megtalálni nem egyszerű. Számos előmunkálat kell hozzá, magát a dokumentumot valamely szabályok alapján mindenki számára azonosíthatóan kell feltüntetni, s arra is utalni kell, hogy a dokumentum mit tartalmaz, tartalma alapján hova sorolható. A könyvtári világban ezt formai és tartalmi feltárásnak hívják, eredményként egy adott könyvtárban létrejön a dokumentumok adatait tartalmazó katalógus. A folyamat egyre inkább elektronikus, a végén előáll az elektronikus katalógus, az OPAC. A különféle könyvtárak a megvett dokumentumokat szabványok szerint dolgozzák fel. Ha a dokumentum pl. egy könyv, annak van általában

szerezője, címe, kiadója, ára, adott nyelven íródott, műfaja meghatározható stb. S persze van tartalma is, amit a könyvtáros általában vagy tárgyszavakkal, vagy szakjelzetekkel fejez ki. Ha az adott könyvet megveszi pl. háromszáz könyvtár, akkor háromszáz különböző helyen könyvtárosok háromszázszor írják le saját elektronikus adatbázisukba a szerző nevét, a mű címét stb., tehát készítenek tulajdonképpen háromszáz ugyanolyan leírást, s az egyetlen különbség – jó esetben –, hogy mondjuk a könyv raktári elhelyezésére utaló jelzet az mindenhol más lesz.

Ilyen – talán túl primitív – példa nyomán, azt hiszem, mindenki számára világos a MOKKA mint közös katalogizálás egyik fő célja: ha egyszer valamely könyvtár az adott mű leírását elvégezte s ezt egy olyan adatbázisba, rendszerbe juttatja, amely a többi könyvtár számára is elérhető, a többieknek ezt az elkészült leírást – nevezzük rekordnak – kell csak átvenniük, saját katalógusukba letölteniük. Eredmény: a feldolgozó munka látványos felgyorsulása, az analitikus feltáró munka lehetősége. Szinte automatikusan teljesít a közös katalogizálás közös adatbázisa egy újabb célt is: az adott könyv egyes könyvtárakban meglévő példányairól is tájékoztat.

Mi haszna ebből a mindennapi könyvtárhasználónak? Egyrészt az, hogy a meglátogatott könyvtár katalógusát használva már az esetleg csak napokkal azelőtt megjelent könyvet is megtalálja, s használhatja. Másrészt az, hogy a MOKKA adatbázisát mint katalógust nézve azt is megállapíthatja, hogy az adott könyv mely más könyvtárakban van meg, illetve egyáltalán – korábbi kiadású mű esetén – hol van meg.

Nos, ez a MOKKA. Szakmai részletekbe nem megyek, erről szólnak majd azokat jobban ismerő kollégáim.

Hogy jutottunk el ideig? Néhol göröngyös, de egyenes úton. Az ún. világbanki projektnek volt egy automatizálási részprojektje. Ennek kidolgozása is számos hazai és külföldi könyvtáros és informatikus szakember segítségével történt. Feltétlenül meg kell említenem az osztott katalogizálás magyarországi megvalósításának egyik külföldi kezdeményezőjét, az erről tanulmányt is író *Christine Bormann* professzor-asszonyt, az UCLA oktatóját. Meg kell mondanom, a megvalósítás kezdeti lépései is kapcsolhatók az ő személyéhez. 1996-ban ugyanis az Open Society Institute Network Library Prog-

ramja nem véletlenül adott jelzést számunkra, hogy pályázzunk az osztott katalogizálási program megkezdésére.

A történet ettől kezdve szívmengető eseményekben gazdag. A pályázatot nem egy könyvtár, hanem olyan könyvtárak konzorciuma nyújtotta be, amelyek nagy állománnyal és jelentős elektronikus rekordmennyiséggel rendelkeztek. A nemzeti könyvtáron kívül így elsősorban a nagy egyetemi könyvtárak, az országos szakkönyvtárak és a legjelentősebb közművelődési könyvtárak jöhettek szóba. Tizenöt könyvtárból létrejött a pályázó konzorcium, a később hivatalosan is bejegyzett MOKKA Egyesület. Megszületett a pályázat, nekem jutott a megtiszteltetés, hogy több kiváló szakember munkáját egybedolgozzam. A pályázat – a hazai Soros Alapítvány könyvtáros kurátorainak támogatását is megnyerve – sikeres volt, az itt és a Nemzeti Kulturális Alap könyvtári kollégiuma támogatásával nyert összegek az induláshoz, vagyis a rendszert működtető alapszoftver kiválasztását eredményező tárgyaláshoz elegendőnek látszottak. A pályázat egyik feltétele kezdettől fogva az volt, hogy projektmenedzser vigye az ügyeket, az egyesület erre a szerepre *Vajda Eriket* tartotta a legalkalmasabbnak.

Az a tény, hogy a hazai könyvtárak – magyarázható okokból – az integrált könyvtári rendszerek közül sokfélélt működtetnek s ezeken belül az alkalmazott MARC szabványok is eltérőek, a rendszer gyors létrehozását eleve nem engedte. Jelentősen lassította a munkát, hogy időközben kiderült, az egyesület tenderén győztes szoftver számos fontos követelményt nem teljesít, új alapszoftvert kellett beszerezni. Talán kissé lassította az indulást a könyvtári informatikában is jelentkező szemléletbeli ambivalencia. Az egyik nézet – számos okkal megindokolva – azt tartja, hogy egyértelmű, teljes elvi tisztázottság és szabályozottság esetén lehet csak indítani, a másik szemlélet – szintén sok érveléssel alátámasztva – úgy véli, hogy nemcsak lehetnek, hanem mindig lesznek is nyitott elméleti kérdések, tehát indítani a feltételek zömének meglétekor már mindenképpen szükséges.

Azt hiszem, most ez a helyzet. Vannak tisztázandó kérdések, de ettől a rendszer működik. A MOKKA birtokában a magyar könyvtári világ egyértelműen felzárkózott a modern nemzetközi rendszerekhez. Mi is tudjuk azt, amit ők e tekin-

tenben. Ez a jelen. A jövőt illető feladat kettős, tökéletesíteni és szélesíteni, minden hazai könyvtár számára szolgáltatni.

Melyek voltak a korábban emlegetett szívmengető részletek és események a MOKKA létrejöttének folyamatában? Néhányat felsorolok.

Nem olyan magától értetődő, hogy tizenöt nagy könyvtár a maga hagyományaival, eltérő rendszerével, olykor eltérő érdekeivel olyan közös megegyezésre jut, amely az egész, az ország számára hasznos, egyedi könyvtárként azonban sok többletmunkát, az egész iránti szakmai alázatot követel. Mégis gyorsan és gyümölcsözően létrejött a MOKKA Egyesület.

Nem szokványos, hogy a rendszer működtetésében érintett számos fenntartó, hatóság, kormányzati intézmény nem azt a lehetőséget keresi, hogy a másik feladatának tekintse a (rendszeres!) támogatást. A MOKKA esetében a kezdetől fogva mindenfelől segítséggel talákoztunk. A Művelődési és Közoktatási Minisztérium (MKM), később a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma (NKÖM) és az Oktatási Minisztérium (OM), az Információs Infrastruktúra-fejlesztési Program (IIF), később Nemzeti Információs Infrastruktúra-fejlesztési Program (NIIF), az Informatikai Kormánybiztosság (IKB), majd később az Informatikai és Hírközlési Minisztérium (IHM) kezdettől fogva együttesen – természetesen különböző arányban – támogatta és támogatja ezt a projektet.

A szakma nem mindig fogadja elismeréssel az újdonságokat. A MOKKA-ra sokat várt, örül neki.

A MOKKA-val csereképesebbek leszünk az elektronikus adatok külföldi könyvtári piacán.

A MOKKA segíti a határon kívüli, a világ bármely részén élő magyarság tájékozódását, jelentős információs forrásként szolgálva számukra is.

A folyamat során a részt vevő könyvtárak az együttműködés valóságos értelmét tapasztalhatták és tapasztalhatják meg. És azt is, hogy nagy dolgokra képes munkatársaik vannak.

Tisztában vagyok azzal, hogy személyes köszönetem nem túl nagy érték, de bízom benne, hogy ez esetben mögöttem áll nemcsak az induló tizenöt könyvtár, hanem ennél sokkal több is. Köszönjük hát mindazoknak, akik a létrehozásban és a működtetésben segítettek és segítenek. Kiemelten az OSI NLP-nak, megkülönböztet-

ten az NKÖM könyvtári osztályának, amelynek állandó és biztonságot nyújtó támogatása nélkül nem lenne MOKKA. Köszönjük az IIF-nek, majd az NIIF-nek, amely (az utóbbi időben az OM fennhatósága alól is) támogatott bennünket, és bízunk az IHM további jóindulatában is.

Végül köszönet mindazoknak a könyvtáros, könyvtári informatikus kollégáknak, akik világszínvonalú elméleti és gyakorlati munkájukkal lehetővé tették ennek az intézménynek és egyben szolgáltatnak a beindítását.

Dr. Mader Béla

Könyvtártörténeti kötetbemutató és generációs találkozó a szombathelyi Berzsényi Dániel Könyvtárban

Az elmúlt esztendő az évfordulók éve volt a magyarországi közkönyvtárak, így a Vas megyei közkönyvtárak életében is. Őszi szakmai tanácskozásunkon, a VIII. Vas Megyei Könyvtári Napon már könyv- és könyvtártörténeti kiállítással felidéztek a legaktuálisabb eseményeket: Szombathely városi könyvtára ötven éve egyesült a körzeti könyvtárral, s alakult megyei könyvtárrá, valamint több városi könyvtárunk ünnepelte és ünnepli a közeljövőben működésének félévszázados évfordulóját.

